№ 114 Օգոստոսի 24 Չորեքշաբթի **1883** Օգոստոսի 24 Չորեքշաբթի № 114

ՏԱՍՆԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

Խնդրում ենք „Մշակի" այն բաժանորդներին, որոնք մինչև այժմ մեր լրագրի բաժանորդագինը չեն վճարել, շուտով հասցնել մեզ իրանց վրա մնացած ապառիկը, եթէ ոչ մենք կը դադարեցնենք նրանց անունով լրագիր ուղարկելը:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Ախալքալաքից: Նամակ խմբագրին: Նամակ խմբագրին: Ներքին լուրեր:—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Թիւրքիայից: Արտաքին լուրեր:—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ:—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ:—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Նաւթային գործը Ամերիկայում:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ

Օգոստոսի 11-ին

Անցեալ յուլիսի 17-ին և սոյն ամսի 7-ին՝ տեղւոյս Թատրօնասէրները ներկայացրին «Արշակ II» ողբերգութիւնը հեղ. Խ. Գալֆայեանի և տրուեցան կենդանի պատկերներ: Ներկայացումը յօգուտ հայ տեղական ուսումնարանների էր: Արձակուրդ եկած տեղացի ուսանողները մեծապէս նպաստեցին ներկայացմանը (որովհետև նորոգ կարգադրութեամբ՝ ուսանողները չեն կարող ուղղակի մասնակցել ներկայացումներին—առանց ուս. շրջ. պ. հոգաբարձուի թոյլտուութեանը): Ի դէպս է ասել, որ մեր ուսանողները մշտապէս իրանց աշխատութիւնը զոհած են յօգուտ ուսումնարանի, ներկայացումներ տալու միջոցին և տասնեակ հատորներով գրքեր են նուիրել ընթերցարանին:

«Մշակի» վերջին համարների ներքին լուրերում բարձրացրած այն հարցը թէ հոգ. իշխանութիւնը օրինաւոր քննութեամբ տեղեկանայ քահանաներից ոմանց՝ կաշառքով ստացած կամիլավկաների, աւագ քահանայութեան—մի խօսքով հոգևոր պարգևների մասին, այստեղ ևս մեծ համակրութիւն գտաւ: Որովհետև դէպքը բերեց խօսել, ուստի ես կը պատմեմ մի դէպք, որ ցոյց կը տայ թէ ինչպէս էին տրվում հոգ. աստիճանները, պարգևները վերջին ժամանակ: Անցեալ դեկտեմբերի սկզբի օրերն էին: Լրագիրների բիւլլետէնները վտանգաւոր էին համարում Վեհափառ Հայրապետի դրութիւնը: Նստած եմ մի բարեկամիս մօտ: Յանկարծ դուռը բացվեցաւ և շէմքի վրա երևեցաւ N քահանայի ճարպից փայլող (лоснящаяся) ճակնդեղի գոյն ունեցող կերպարանքը: Նա ձեռքին բռնած էր մի հաստ ծրար: Առաջին անգամ նա մի փոքր շփոթվեցաւ, բայց ապա սկսեց խօսել. «Շնորհաւորեցէք ինձ՝ ես մի խաչ ստացայ: Այս միւսներն ևս զանազան քահանաների համար կամիլաւկաներ, ծաղկեայ փիլոններ և այլն շնորհելու իրաւունքներ են պարունակում: Սրբազան Մանկունին այսպիսի դժուար րոպէումն ևս չէ մոռացել մեզ»: Ուրեմն սրբ. Մանկունին օգուտ քաղելով Վեհափառի ծանր տկարութիւնից, վերջին անգամ գործ էր դնում ձեռքից փախչող իշխանութիւնը:

Վիճակիս գործակատար խորէն ա. քահ. Բարսեղեանցի զեղծմանց քննութեան համար նշանակված քննիչ Յար. ա. քահ. Սուգանաճեանցը, օրերումս աւարտելով իր գործը՝ ուղևորուեցաւ Թիֆլիս: Մեծ ուրախութեամբ ժողովուրդը ընդունում էր հայր Սուգանաճեանցին և բացում իր բազմավէրք սիրտը: Ժողովրդի գանգատի հազիւ մի մասը նա արձանագրում էր, բայց և այդ «մի մասըն» ևս ճարտարախօս է: Տէր խորէնը խուսափելով պատասխան տալու քննիչ—քահանայի հարցերին, գնաց Ախալցխայ: Նա չէ հաւանում մեր առաջնորդի խիստ և ճշմարտասէր բնաւորութիւնը և դիմել է սինօդին՝ յուսալով որ իր ընկեր մարդիկ կը գտնվեն այնտեղ:

Քննիչ հայր Սուգանաճեանցի բնակարանից անցեալ օր մի յանդուգն փորձ եղաւ գործերը գողանալու: Երեկոյեան ժամը իննին վերադառնալով պ. Մ.-ցի տնից, որտեղ հրաւիրված էր թէյի, քննիչը գտաւ դրան աղխերը ոլորած, ծռված, պատուհանից տարել էին մի քանի գործերի սևագրութիւններ և մանր իրեղէններ: Գործը յանձնված է քննիչին:

***

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, 17 օգոստոսի

Թիֆլիսից Բագու տանող երկաթուղու գնացքը յուլիսի 26-ին փոքր էր մնացել որ խանգարվէր և № 209 վագօնը զոհ գնար հրդեհին: Իրողութիւնը այսպէս էր: Յիշեալ կառքում ուղևորները ննջած էին առաւօտեան քաղցր քնով: Լապտերի մոմը սպառվել էր և վառել իր շուրջը գտնվող տախտակները (լապտերը զետեղված է տախտակեայ պատի մէջ): Ծառայողների անհոգութիւնը կը նպաստէր հրդեհի աճման, եթէ ճանապարհորդներին չը սթափեցնէր անախորժ ծուխը: Շփոթութիւնը տիրել էր. կանայք երկչոտ բացականչութիւններով վազում էին կից վագոնները: Գնացքի կառավարիչը (начальникъ движенія) կօնդուկտօրի հետ ի միասին աշխատում էին բանալ լապտերի տաքացած դռնակը, բայց չէր յաջողվում: Ճանապարհորդներից մի երևանցի երիտասարդ տեսնելով նրանց չփոթութիւնը, հանեց դաշոյնը և նրա հարուածներով կոտրեց ապակեայ դռնակը, որով միջոց տրվեցաւ ծառայողներին այդ նոր բացուածքից ջուր ածելու և աճող հրդեհը հանգցնելու: Սակայն որքան մեծ եղաւ ամենքի զարմանքը, երբ գնացքի կառավարիչըն ու կօնդուկտօրը, Աղստաֆայում ներս բերելով ժանդարմին և ցոյց տալով երևանցի երիտասարդին, ասեցին. «աՀա այս պարոնն է, որ բոլորովին իզուր, առանց մեր հրամանի կոտրեց ապակին, ուստի խնդրում ենք այս մասին արձանագրութիւն կազմել և պահանջել նրանից վնասը..»: Ի հարկէ այդ անցքին ներկայ եղողներից շատերը սկսեցին բողոքել այդպիսի մի ապերախտ վարմունքի դէմ, բայց արդէն բանը ուշացած էր. գնացքը պատրաստ էր շարժվելու, իջևանում զանգատվելու ժամանակ չէր մնացել և մոլորված երիտասարդին, որ այդ միջոցին իր ընտանիքով իջել էր, հազիւ կարողացան մի քանիսը յայտնել իրենց ազգանունները, իբրև եղելութեան վկաներ, հարկաւոր դէպքում: Վերադարձին իմացայ, որ երիտասարդին հարկադրել էին տուժել վնասը և բողոքել ուր կը կամենայ: Այսպէս հրդեհի վնասներից ազատողը փոխանակ շնորհակալութեան, ծառայողների խորամանկ բացատրութեամբ ու ապերախտութեամբ մատնվում է տուգանքի: Սակայն չեմ կարծում, որ երկաթուղու վարչութիւնը, իր ծառայողների այսպիսի վարմունքներին տեղեկանալով, անուշադրութեամբ վերաբերվի դէպի նրանց զեղծումները:

Յ. Խ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, 18 օգոստոսի

Տեղիս ռուս «Կավկազ» լրագրի վերջին համարներից մէկի մէջ տպված էր մի թղթակցութիւն Քութայիսից, որտեղ թղթակիցը խօսելով Քութայիսի հայոց ուսումնարանի և անցեալ տարվանից այնտեղ բացված մանկական պարտէզի վրա, բաւականաչափ գովում է այդ ուսումնարանի յառաջադիմութիւնը և արժ. տէր Դաւիթ Եսայեանցին, որի տոկուն աշխատանաց շնորհիւ յիշեալ ուսումնարանը այսօր այդպիսի ծաղկեալ դրութեանն է հասել: Այդ թղթակցութեան պատճառով տեղիս վրաց «Դրօէբա», ամսոյս 9-ի համարի մէջ տպել է մի թղթակցութիւն Քութայիսից և մի առաջնորդող յօդուած իբր հերքումն այն գովասանաց: Յիշեալ թղթակիցը յարձակվում է տէր Դաւիթ Եսայեանցի վրա այն պատճառով, թէ ինչու ուսումնարանում ուսումը աւանդում են հայոց լեզուով և ոչ թէ վրաց և երկրորդ՝ ինչպէս համարձակվել է ընդունել ուսումնարանում 11 երեխայ հրէաներից: Ծիծաղել կարելի է միայն այսպիսի պարզամտութեան վրա: Վերջը

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՒԹԱՅԻՆ ԳՈՐԾԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅՈՒՄ

I.

Անցեալ անգամ, խօսելով պ. Նօբելի յառակագծի վրա՝ Անդրկովկասեան նաւթային արդիւնաբերութեան նկատմամբ, տեղի սուղութեան պատճառով՝ կողմնակի՝ մի քանի խօսքով միայն՝ յիշեցի ամերիկական Standard-Oil—ընկերութիւնը: Այս անգամ կաշխատեմ մօտ ի մօտոյ տեսութիւն առնել այդ ընկերութեան նշանակութիւնը ամերիկական նաւթային շահեստի մէջ: Հարկաւոր է այդ, որովհետև Standard ընկերութեան անունը շատ սուէպ է կրկնվում, օրինակ են առնում նրանից, նրա անունով զմայլեցնում են ամբոխը, նրա հազար տեսակ յառի կողմերը քօղարկվում է՝ մի ինչ-որ նրա վարքանմներն են մասնացոյց անում—այն էլ խեղաթիւրած: Բայց յայդմանէ, խնդիրը ինքն ըստ ինքեան արժանի է ուշադրութեան. Միացեալ Նահանգների թէ տնտեսային և թէ վաճառականական երևոյթները թանկագին են այն հայեցողութեան կէտից, որ այդ երևոյթները իրանց զարգացման ընթացքում հասնում են ծայրածեալ սահմանին և միանգամայն կարելիութիւն են տալի հետազօտողին վերստուգել իր տեսական եզրակացութիւնները իսկ և իսկ նշանակած կոպարում և գործնական կեանքի մէջ: Նա այդպիսի օրինակներ դժուար կը գտնի եւրոպական տէրութեանց կեանքում: Միւս կողմից՝ հասարակ մահկանացուին երևակերպվում են այդ երևոյթները այն մեծութեամբ, որ նրան մատչելի են լինում նրանց ամենայն մանրամասնութիւնները և դժուարաւ են խուսափվում նրա աչքից այդ երևոյթների չարն ու բարիները, միայն թէ բարեխղճաբար նայել գործին... Եթէ ուզում ենք իմանալ թէ՝ ինչ աստիճանի կարող է հասնել—ասենք—նաւթային մենավաճառութիւնը, հարկաւոր է հետամուտ լինել Standard-Oil-C-ny պատմութեանը, եթէ ուզում ենք իմանալ ուր կը տանի, կը հասնի երկաթուղիների միմեանց հետ մրցումն, պէտի դիմել Ամերիկայի երկաթուղիների մրցման պատմութեանը և այլն... Ամեն բան այստեղ խոշոր չափերով է կատարվում և արագընթաց քայլերով: Երբ մենավաճառութիւնը Անդրկովկասեան նաւթի ասպարիզում իր մագիլները արդէն շօշափելի է անում—պէտի ճշմարիտ ասած—իր մախմուրեայ ձեռնոցների տակից, մերթ վարքանմներ խոստանալով, մերթ էժան բռնակրութիւն, մերթ պատրաստի աւազաններ (քեզ պարգևներ տուող թշնամուց վախեցիր), Ամերիկայում նոյն ախտը կրում է արդէն Standard-Oil-C-ny անունը:

Թող ընթերցողը չը կարծէ թէ՝ Standard-Oil-C-ny ասելով՝ նա պէտի երևակայէ մի ինչ-որ հասարակ հանգանակցութիւն կամ մի այլ վաճառականական ընկերութիւն: Ոչ: Սա զանազան և բազմատեսակ կարգաւորեալ վաճառականական ընկերութիւնների մի ամբողջ քանակութիւն է, որք գործում են այդ անունի տակ. սա մի տեսակ գաղտնի դաշնակցութիւն է, որը, եթէ և ունի իր որոշ կազմակերպութիւնը, սակայն քաջ գիտէ և վարագուրել նրան: Այդ ընկերութիւնը երևան է գալի տեսակ տեսակ անուններով: Շարենք մի քանիսը այստեղ. Կլեվլենդում կայ Standard-Oil-C-ny՝ այդ նախկին կարգադրութիւնն է. Տաւնսվիլում՝ նա գործում է Նիւ-Եօրկ—Acme-Oil-C-ny անունով. Oil-City-ում (Նաւթային քաղաք)՝ նա անուանվում է Imperial-Oil-C-ny. Ֆիլադելֆիայում՝ Atlantic-Refining-C-ny. Բօլտիմօրում՝ Camden-Company of Mariland և այլն և այլն: Գործի ձեռներէցութեան հանգամանքներում յայտ է գալի սրանցից կամ մէկը կամ միւսը: Պատահում է երբեմն—և ի հարկէ՝ ցոյցի համար միայն—որ նրանք մէկմէկու ընդդէմ են գործում, և հէնց որ լրանում է իրանց նշանակեալ պաշտօնը՝ և ահա անհետացան ասպարիզից, որ շուտով երևան գան ուրիշ անուններով և նոր գործ կատարեն: Սրանց ամեն մէկ քայլափոխը շրջապատած է խորհրդաւոր քօղով, որոնց բուն նպատակը յայտնի է միայն առաջնորդներին, իսկ կատարողները կոյրկուրայն անում են այն, ինչ որ տնօրինում են առաջնորդները: Ահա Standard—ընկերութեան արտաքին պատկերը, բայց թէ ինչպէս է նա կաշկանդել իր մեքենայութիւններով նաւթային գործը Ամերիկայում, այդ կը տեսնենք հանգամանօրէն բացատրութիւններում: Եւ նախ մի թեթև ընդհանուր ակնարկ ձգենք ամերիկական նաւթային գործի վրա ու յետոյ անցնենք մեզ զբաղեցնող առարկային:

Ամերիկայի գլխաւոր «Նաւթային գաւառը» գտնվում է *) Ալլեհան գետի աղբերակների մերձակայքում, Նիւ-Եօրկ նահանգի հարաւային կողմում, Պենսիլվանիայի հիւսիս-արևելքում, Օհիօի արևելքում և արևմտեան Վիրգինիայի արևմտեան կողմում: Այս նշանակած վայրի մէջից է անցնում նաւթային ողողակը (Oil Creck), որի կենտրոնումն է հիմնած Oil-city-ն: Երկրորդ նաւթավայրը գտնվում է առաջինից դէպի հարաւ և իսկ՝ Պենսիլվանիայի Պիտտսբուրգ գաւառում: Այս է Ամերիկայի նաւթի աշխարհագրութեան տեղը:

«Նաւթային ողողակի» շաղափման յաջողակ փորձերից յետոյ (1857 թիւ), հնդիկների սակաւածանօթ դեղը՝ նաւթը՝ շուտով դառնում է համաշխարհային առևտրի գլխաւոր առարկաներից մէկը: Հէնց որ հասկացվում է այդ մթերքի նշանակութիւնը շահեստի համար՝ սկիզբ են առնում բազմաթիւ գործարաններ նաւթը յստակելու համար: Այդ գործարանները կառուցվում են մասամբ՝ արևելեան ծովեզրում՝ Բալտիմորից բռնած մինչև Պօրտլանդ, մասամբ՝ Էրիէ լճի ափերում և Պիտտսբուրգի շրջակայքում: Այդ ժամանակ նաւթային գաւառները հեռի էին ամենայն տեսակ ճանապարհային հաղորդակցութիւններից. հեռի՝ նաւագնաց գետերից, ջրանցքներից, երկաթուղիներից և մինչև անգամ՝ հասարակ ցամաքային ճանապարհներից: Արևելեան ծովեզրից նաւթային գաւառը բաժանվում էր 600—700 կիլոմետր տարածութեամբ: Սոյն դէպքում նաւթը իր ծննդավայրում համարեա թէ ոչինչ չարժէր. Նրա գինը բաղկանում էր միմիայն տակառների և բեռնակրութեան գներից: Այս ծախքերը այնքան էին բարձրացնում ապրանքի գինը, որ նրա մեծ քանակութեամբ սպառելու վրա մտածել անգամ չէր կարելի: Նաւթը միայն այն ժամանակ դարձաւ համաշխարհային գործածութեան նիւթ, երբ երկաթուղիները համարեցին նրան յարմար նիւթ իրանց բեռնակրութեան համար և հուսկ ուրեմն՝ հասցրին իրանց ռելսերը մինչև նաւթային գաւառը...

1863 և 64 թւականներում նաւթամոլութեան տենդը տարածվում է ամբողջ արևելքում. այդ ժամանակ կային արդէն բազմաթիւ նաւթային հանգանակցութեան ընկերութիւններ, որոնց մեծ մասը շուտով սնանկանում են, բայց և նրանց տեղ

---

*) Այս տեղեկութիւնները քաղում ենք դ-ր Ա. Ֆ. Գ. Լէյենի — «Միացեալ մենավաճառութիւն Հիւսիսային Ամերիկայի մասնաւոր երկաթուղիների և Standard-Oil-C-ny մէջ» յօդուածից, որ տպվեցաւ ի Archiv für Eisenbahnwesen h. im. k. Preussichen Ministerium d. öffentlichen Arbeiten, 1881.

Դր. Լէյենի գլխաւոր աղբիւրը եղել է H. D. Lloyd-ի—Story of a Jacat Monopoly,—տպվեցաւ Atlantie Monthly հանդէսում. մարտ, 1881 թ. (երես 317—334):

գալով մանկական պարտէզի մասին, Թղթակիցը բացորոշ մերժում է այդպիսի պարտէզի գոյութիւնը հետևեալ խօսքերով: Ծնված լինելով նոյն իսկ Քութայիսում, ես դեռ այդպիսի պարտէզ չեմ տեսել. Ճշմարիտ է, հայոց ուսումնարանի բակում տնկված կան մի քանի քոսոտ ծառեր, բայց միթէ այդ մի քանի քոսոտ ծառերով ուսումնարանի բակը դառնում է պարտէզ: Ի՞նչ կարելի է ասել այսպիսի պարզամտութեան վրա. Քութայիսի պէս քաղաքում ապրել, մի լրագրի Թղթակից լինել և չը հասկանալ թէ ինչ է նշանակում մանկական պարտէզ ասած բանը, այդ աւելի քան ցաւալի է: Ընդունենք թէ պարոն Թղթակիցը առաջին անգամն է լսում այդ խօսքը և իր հասկացածին նման ըմբռնում, իսկ ինչ կարծիք պէտք է ունենալ այն խմբագրութեան վրա, որը այդպիսի Թղթակցութեան տեղ է տալիս և այդպիսի յիմար բացատրութեան մասին ոչ թէ միայն ոչինչ նկատողութիւն չէ անում իր կողմից, այլ ինքն էլ իր կողմից այդ Թղթակցութեան վրա հիմնված մի առաջնորդող յօդուած է գրում և ինքն էլ փոխադարձաբար յարձակվում: Ցաւում ենք, որ այդ պարոնները իրենց համար անծանօթ գործերով են պարապում և իզուր ժամանակորոյս լինում:

Գաւառացի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Այս օրերս առիթ ունեցանք տեսնել պ. Երմակովի ֆոտոգրաֆիայում Անի քաղաքի աւերակների նրա լուսանկար պատկերների ժողովածուն: Ալբոմը մեծ գիրք ունի և բաղկացած է 46 պատկերներից: Պատկերները շատ աջող են:

—

Քանի մի օր սրանից առաջ այցելեցինք Թիֆլիսից ոչ հեռու գտնվող Մցխէթ գիւղը: Մեր հաւաքած տեղեկութիւններից յայտնվեցաւ որ գիւղը ունի 120 տուն վրացի բնակիչներ և 46 տուն հայ բնակիչներ: Հայերը բոլորն էլ վրացախօս են, ունեն մի եկեղեցի, որ գրեթէ երբէք չեն այցելում և եկեղեցու գաւթում կառուցված դպրոցական մի բաւական յարմար շինութիւն, որ զուրկ է աշակերտներից և որտեղ ամառ ժամանակ բնակվում է շինութեան հիմնող Թիֆլիսեցի տիկին Էֆենդեան: Ուրեմն շինութիւնը պէտք է դպրոց լինէր, բայց դարձել է տիկին Էֆենդեանի համար ամարանոց: Մցխէթի վրացախօս հայերը ուսումը աւելորդ և անպէտք, նոյն իսկ վնասակար բան են համարում: Նրանք ասում են. «Ինչ հարկաւոր է մանուկին ուսում տալ, երբ 10 տարեկան երեխան խոզեր արածացնելով ամիսը 1 րուբլ է աշխատում:» Մցխէթի հայերի կարծիքով առանց ուսման էլ կարելի է ապրել ու հաց աշխատել: Մենք խորհուրդ կը տայինք տիկին Էֆէնդեանին, եթէ նա ցանկանում է որ իր հիմնած դպրոցը ճշմարիտ դպրոց լինի և ոչ թէ դարդակ սենեակներից բաղկացած մի շինութիւն, խորհուրդ կը տայինք, ասում ենք, որ նա գիւղի մի քանի աղքատ մանուկներից իւրաքանչիւրին ամիսը մի մի րուբլ ընծայէր, որպէս զի նրանք գային դպրոցը ուսում առնելու: Այն ժամանակ նրանք ուրախութեամբ խոզեր արածացնելու փոխարէն ուսումնարան կայցելէին: Տիկինը բաւական միջոցներ ունի որպէս զի այդ գործի վրա մի 25 կամ 30 րուբլ գործ դնէր: Եթէ ոչ նրա հիմնած դպրոցը կը մնայ մի մեռած հիմնարկութիւն:

—

«Մշակի» խմբագրութիւնը յայտնում է Թիֆլիսի և այլ քաղաքների հասարակութեանը որ այսուհետև «Մշակի» առաջին երեսի վրա էլ տըպվելու են յայտարարութիւններ: Միայն մեր Թերթի առաջին երեսի վրա տպվող յայտարարութիւնները երեք անգամ աւելի Թանգ կարժենան, քան թէ այն յայտարարութիւնները, որոնք տըպվում են մեր Թերթի վերջին երեսի վրա:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պօլիս, 14 օգոստոսի

Ինչ էի միտքս դրած գրել և ինչ պիտի գրեմ: Պատրիարքի հրաժարականի առթիւ պատահած դէպքերը, հետևութիւնները, և այլն պիտի գրէի, բայց ամէն ինչ հարկ է մէկ կողմ դնել: Այս առտու, Աստուածածնի կիրակի, նոր լուր կը տարածուի: Ներսէս սրբազան վերստին մեր պատրիարքն է. այս անգամ ես Պատրիատէի չահանէ, այսինքն նորոն Կայսերական հրամանաւ: Այսօր վար չիջանք որ կարենայինք ստոյգը կամ մանրամասնութիւնքը իմանալ: Ահա ինչ որ կը պատմուի: Երէկ իրիկուն, որ է շաբաթ, Սուլթանի կողմէն երկու սենեկապետներն Խասգիւղ սրբազանին տունը կերթան և կը յայտարարեն թէ Սուլթանը չընդունիր Ներսէս սրբազանի հրաժարականը և թէ Սուլթանը կը յայտնէ որ միայն Ներսէս պատրիարքը կը ճանաչէ Հայոց պատրիարք:—Ներսէս սրբազան կը պատասխանէ որ ինքն ըլլալով շատ վատառողջ չէ կարող պատրիարք մնալ և միանգամայն ժողովուրդը իրմէն շատ բան կը պահանջէ, իսկ իր գրած Թագրիրներն առ Դուռը անգործադրելի կը մնան: Սուլթանի սենեկապետներն կը պնդեն: Կայսերական հրամանը ետ չը դառնար կըսեն և կը յաւելուն որ յատուկ Մասնաժողով մը պիտի կազմուի քննելու համար պատրիարքի հրաժարման պատճառներն և Սուլթանը պիտի պատժէ զանոնք որ խռովութիւններ կը յարուցանեն: Սենեկապետներու այս Թախանձանաց վրայ Ներսէս սրբազան կելլէ Խասգիւղէն կերթայ Գումքափու պատրիարքարան, և կըլլայ վերստին պատրիարք, ու այս առտու ալ փառաւոր կերպով պատարագ կընէ մայր-եկեղեցին:—Ուրիշ կողմէն ալ կը պատմուի թէ պատրիարքը արքունի պալատը կանչուեր է, Սուլթանին հետ տեսնուեր ու այնպէս ետ առած է հրաժարականը:—Այսօր կարող չեղայ ճշգրտել թէ ո՞րն է ստոյգը, բայց որն ալ ըլլայ, հոգ չէ, իրողութիւնը չը փոխուիր:

Այս մէկ շաբաթուան մէջ եղածները, խօսուածները, գրուածները շատ ուշադրութեան արժանի են: Հայ մամուլին հետ միասին այս խնդրովը զբաղեցաւ նաև տեղւոյս Թիւրք և եւրոպական մամուլը, ամէնքն իրենց զանազան տեսակէտներով: Թիւրք Թերթերը կեղծ դիմակով կը գրեն միշտ մեզ վնասակար կերպով: Սակայն այս ամենուն վրայ գրելու այսօր կարող չեմ, զի բաւական անհանգիստ եմ, ուստի կը ձգեմ յաջորդ շաբթուն: Միայն մի քանի բառ գրեմ: Անցեալ նամակով գրած էինք թէ պատրիարքը ըսած է իր հրաժարականին մէջ ուղղեալ առ Սուլթանն թէ՝ չեմ կարող կառավարել ազգս և ժողովը: Այս լուրը Թէպէտ պատրիարքարանէն տարածուած էր, բայց վերջը սխալ ելաւ: Պատրիարքը պարզ հրաժարական տուած է, այսինքն իր առողջութիւնը միայն պատրուակ բռնած է:—Ազգ. ժողովի կողմէն Մայր-դիւանի երկու անդամները գացին պատրիարքի որ հրաժարականը ետ առնէ, բայց անոնց ըսած է որ իր հրաժարականը անդառնալի է: Ուրիշ ուշադրութեան արժանի կէտ մը ես: Մանկունի եպիսկոպոսի անունն ալ լսուեցաւ: Մենք գրած էինք ձեզ մի քանի ամիսներ առաջ որ երեսփոխաններու մէջ ոմանք սկսած են ապագայ պատրիարքցու ընել Մանկունի եպիսկոպոսը:—Երեսփոխաններէն ոմանք անձամբ ըսած էին մեզ զայս ան ատեն: Երէկ աստեղի լրագիրներէն մին կը հաղորդէ թէ՝ երեսփոխաններէն ոմանք միացեր են որպէս զի Մանկունի եպիսկոպոսը ընտրեն պատրիարքական տեղապահ: Թէպէտև լրագիրը ետևէն կաւելցնէ թէ «չենք կարծեր որ յաջողին» բայց և այնպէս հրապարակի վրայ հանել սկսել Մանկունի եպիսկոպոսի անունը արժանի է բաւական ուշադրութեան: Ի՞նչ ժամանակներու մէջ կապրինք:

Վերջի լուրերուն համեմատ կըսուի թէ՝ 8 անձինք որոց մէջ են Վահան վարդապետ, պարոնայք Փափազեան, Սուրէնեան, «Փունջ»-ի խմբագիրն աքսոր պիտի խրկուին, կայսերական հրամանով: Կը կարծենք թէ այս լուրը գուցէ կը տարածեն երկիւղ ազդելու համար պատրիարքի հակառակորդաց:

Հայկակ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Կոմս Շամբորի կեանքի վերջին րօպէների մասին Վիէննայի լրագիրներին հաղորդում են հետևեալը. «Կոմս Շամբոր վախճանվեցաւ օգոստոսի 12-ին, առաւօտեան 7 ժամ 25 րօպէին: Դեռ նախընթաց օրը կոմսը հոգևարքի մէջ ընկաւ, որը երբեմն Թուլանում էր, երբեմն էլ զօրեղանում էր. բայց առաւօտեան չորս ժամին մահուան այնպիսի որոշ նշաններ երևեցան, որ ստիպվեցան զարթեցնել կոմսի բարեկամներին և ազգականներին, որոնք Ֆրօսդօրֆ էին եկել: Հոգևարքը խիստ տանջող էր. վերջապէս, մեռնողը, բոլորովին Թուլացած, ընկաւ բարձերի վրա: Բայց նա դեռ ևս շունչ էր քաշում: Այդպիսի դրութեան մէջ նա մնաց մինչև 7 ժամ 25 րօպ. և, ապա, շնչառութիւնը դադարեց: Կոմսուհի Շամբոր, հանգուցեալի ազգականները, խոստովանահայրը, պաստոր Պօլ և բժշկապետ Մայէր մինչև վերջին րօպէն հիւանդի մօտ մնացին: Խոստովանահայրը մօտեցաւ կոմսին, բռնեց նրա ձեռքից և բարձր ձայնով բացականչեց. «Montez au ciel, fils de St.-Louis» (Համբարձիր դէպի երկինք, սուրբ Լուդովիկոսի որդի:) Բժշկապետ Մայէր ձեռքը դրեց կոմսի սրտին և յուզմունքից դողդոջուն ձայնով, արտասանեց. «Ամէն բան վերջացած է:» Կոմսուհին ուշաթափվեցաւ: Դէլլա-Գրացիա դուքսը, բարոն Բէյնկուր, կոմս Մօնտի և Բլօկա բարձրաձայն լաց եղան, զառամեալ Դուէ դէ-Պավիլիօն չոքեց և արտասուալից աչքերով սկսեց համբուրել նրա ձեռքը: Բարդի կոմսը, որպէս ամենամօտիկ ազգական, ծածկեց հանգուցեալի աչքերը: Շուտով մահից յետոյ, հրաժարականի համար հանգուցեալի սենեակը մտան կոմսի բոլոր բարեկամները: Մատրան մէջ զանգակ ածեցին, ամրոցի աշտարակի վրա ծածանվում էր սև դրօշակ: Իր կեանքի վերջին տարիներում կոմսը այնպէս նիհարացաւ, որ նրա գլուխը կմախքի էր նմանում. երկար սպիտակ մօրուքը ծածկում էր նրա ամբողջ կուրծքը: Կոմսը սովամահ եղաւ, որովհետև նրա ստամոքսը ոչինչ չէր մարսում: Աւելորդ է յիշել այն բանի մասին, թէ որքան մեծ էին

ծագում են նորերը կրկնապատիկ Թւով: Գիւղեր, քաղաքներ, գործարաններ, երկաթուղիներ սնկի պէս էին պտկում անապատներում: Նաւթի վաճառահանութիւն զարգանում էր, և տարուց տարի աւելի և աւելի նշանակութիւն էր ստանում: Որքան որ մեծանում էր գործը՝ նոյնքան արդիւնաբերողների շահը միլիոնների էր մօտենում, ինչքան սրանք հարստանում էին՝ նոյնքան աւելի ծարաւտենչ էին լինում հարստութեանը...

Սկզբում արդիւնաբերութեան ամբողջ գործը կատարվում էր այստեղ շատ պարզ կերպով: Նաւթը հորերից ածվում էր տակառներ և ուղարկվում էր մօտամերձ երկաթուղու կայարանը կամ յարմարանիստ գործարաններ և այստեղից նա տարածվում էր կամ ներքին շուկաները, կամ վաճառահանվում էր արտաքոյ սահմանի սպառման համար... Բայց երբ երկաթուղիների վրա սկսում է աճել նաւթի բեռնակրութիւնը, նոյն իսկ ժամանակ նոր միջոց է գործ դրվում այդ մթերքը տեղափոխելու համար իսկ և իսկ նաւթային գաւառումը—մեր խօսքը նաւթանցք խողովակների ահագին ցանցի վրա է (pipe—lines): Այսուհետև նաւթը չաղափեալ հորերից ածվում էր անմիջապէս այդ խողովակները, այստեղով անցնում գնում էր դէպի երկաթուղիների մօտ գտնված աւազանները: Այս աւազաններից ածում են նրան տակառներ ու այսպէս բարձում երկաթուղու կառքերը: Այս ամբողջ գործառնութեան մէջ ամերիկացին նկատում է երկու անյարմար դիպուած. առաջին որ նաւթի նշանաւոր մասը վիթվում էր տակառները լցնելու ժամանակ և երկրորդ՝ նոյն իսկ այդ տակառները նրան արդէն ձանձրացրել էին: Այս նկատմամբ նա սկսում է աւազանների փոխարէն պատրաստել երկաթէ ընդունարաններ՝ կիսատակառների ձևով, որոնց նա անուանում է Tanks և որք գետեղում են 80 մինչև 100 տակառ նաւթ: Այդ միջոցում հետևապէս նա երկրորդ քայլն է անում՝ կառուցանում է նաւթային մասնաւոր կառքերը՝ Tanks—Cars... էլ այսուհետև մի կաթիլ անգամ նաւթից չէ կորչում, տակառները անհետանում են, բեռնաւորելու և զանազան տեսակ վերադիր ծախսերը ցածրանում են կամ չքանում և ընդ սմին՝ բոցավառվելու վտանգը հեռանում: Սրանից յետոյ, երբ նաւթի պահանջը աւելանում է, ըստ այնմ չափոյ, դժուարանում էր հանքատէրերի համար իրանց նաւթը շուկաներ հանելը, որովհետև նրանք մի և նոյն ժամանակ համ գործարանատէրեր էին, համ վաճառականներ, համ խողովակների ցանցի տէրեր, և այս ամենայն օպերացիաների մէկ ձեռքում լինելը դժուարացնում էր գործը և այսպէս՝ մեծաքանակ արդիւնաբերութիւնը զգում էր աշխատանքի բաժանման պահանջը: Այս էլ շուտով ի կատար են հանում. խողովակների ցանցը ու սրանց հետ յարակցեալ կիսատակառները—Tanks և կառքերը—Tanks—Cars դառնում են մասնաւոր վաճառականական ընկերութեան սեփականութիւնը, որի պարապմունքը լինում է միայն նաւթը աղբիւրներից երկաթուղու կայարանները հասցնել: Այդ «Tank»-երը այսուհետև ստանում են նաև մի այլ նշանակութիւն. նաւթի արդիւնաբերողները կարելութիւն են ստանում, ընձեռելով իրանց ապրանքը խողովակատէրերին, նրանց փոխարէն վարրանտներ ստանալ: Այսպէս՝ սև նաւթը առաջին անգամ անցնում է ի շարս այլ մթերքների, որոնց փոխարէն վարրանտ է ստացվում համբարանոցի ընկերութիւնից:

Նաւթային արդիւնաբերութեան մէջ, սկսած այն րոպէից՝ երբ նաւթը ստացվում է հորերից և յետոյ, կերպարանափոխվելով կերոսին, դուրս է գալիս շուկայ մեծագումար վաճառման համար, նկատվում է երեք վաճառականական առանձին գործառնութիւն: Առաջինը՝ սև նաւթը տեղափոխելն է դէպի երկաթուղիների կայարանները. նաւթը անցնում է խողովակներով և ածվում աւազանները (pipcage և tancage): Երկրորդ գործառնութիւնը պատկանում է երկաթուղիներին, որք հասցնում են նաւթը գործարաններին, և վերջապէս գործարանները, որք նաւթից արդիւնաբերում են արդէն սպառման առարկան—կերոսինը: Գործի այդ երեք յատկանիշ ձեռնարկութիւնները վերին աստիճան նպաստաւոր են գտնվում նաւթի առևտրի մենավաճառութեան համար, և ահա թէ ինչպէս: Նաւթը գտնվում է իրօք լայնածաւալ գաւառում, բայց և այնու ամենայնիւ՝ սահմանափակ վայրում: Եւ թէև նաւթի հայթայթելը կատարվում է միանգամայն ազատօրէն և նրա վաճառումն կարող է կատարվել անսահման չափերով, սակայն նրա տեղափոխելու և յստակելու վարձերը յօրինում են այդ մթերքի արժողութեան այն էական մասը, որին մաքի առաջ պիտի ունենայ միշտ համ արդիւնաբերողը, համ մեծագումար վաճառողը: Բեռնակրութեան վարձի ճնշելը և ապրանքի Թանգագնութիւնը վիճակված է ամենայն էժան մթերքներին՝ սրանց շարքում և նաւթին: Ուրեմն նաւթի և կէրօսինի գները որոշողը նա պիտի լինի, ումից կախում ունեն բեռնակրութեան և յստակելու վարձերը: Երկաթուղիքը, ծաւալելով իրանց ցանցը նաւթային գաւառում, գործնականապէս ձեռք պիտի ձգէին մենավաճառական բեռնակրութիւնը և ծառայեցնէին ամբողջ արդիւնաբերութիւնը իրանց շահերին և այդ հետևանքին հասնելու համար բաւական կը լինէր դաշնակցել գործարանատէրերի և նաւթանցքատէրերի հետ: Այս համաձայնութիւնը դժուար չէր ձեռք բերելու, վասն զի ցոյց տուած վերջին երկու ձեռնարկութիւնները սակաւաթիւ էին և շահի ընդհանրութիւնը ակներև էր: Նաւթային գործի այդ համաձայնութեան ձեռներէցութիւնը սակայն դուրս է գալիս ոչ թէ երկաթուղիների կողմից, այլ գործարանատէրերից: Այս վերջինները, չունենալով մեծ հարստութիւններ, ըմբռնում են հէնց գործի սկզբում որ առանց երկաթուղիների քաջագոր աջակցութեանը ոչինչ չեն կարող կատարել և այսու ձեռք են կարկառում երկաթուղիներին համաձայն և հաշտ բաժանել իրանց մէջ գործի օգուտը... Բայց գործարանատէրերը, հէնց որ փոքր ինչ հաստատութիւն են զգում իրանց ոտի տակ, հպատակացնում են երկաթուղիները, ծածանելով միանգամայն մենավաճառական դրօշակը...

Այսպէս և իսկ գործել է Standart-Oil-ընկերութիւնը իր երևելի առաջնորդ՝ Ջօհն Րօկֆելլերի (John D. Rokefeller) բազմաճարպիկ աջակցութիւնով: Նաւթային այդ ինքնիշխանը այժմ 41 կամ 42 տարեկան է: Ներքին քաղաքական պատերազմի վերջերում սա Օհիօ նահանգի մի աննշան քաղաքում հաշուէգրավար էր, յետոյ տեղափոխվում է Կլեվլենդ, որտեղ նա սկսում է ալիւրի առևտուրով պարապել... Այստեղ սա ծանօթանում է մէկ նաւթային գործարանի վարձաւորի հետ: Այս յետին աղքատի անունը Ջօհն Անդրիւս (John Andrews) է լինում: Ջօհն Անդրիւսը մէկ օր հաղորդում է իր անուանակից ծանօթին թէ՝ նոր հնարք է գտել նաւթը յստակելու համար, ըստ որում նաւթից կարելի է աւելի կերոսին ստանալ, քան թէ մինչև այժմ ստացվում էր: Րօկֆէլլերի խելքին նստում է իսկոյն այդ գաղափարը և նա ընկերանում է Անդրիւսի հետ, մէջտեղ դնելով իր ամենայն ունեցած չունեցած հարստութիւնը: Երկու բարեկամները առանց ժամավաճառ լինելու՝ անյապաղ՝ սկսում են գործը: Չէ անցնում մի ինչ որ տասը տարի, որ այդ հեղիկ

հիւանդի բարոյական և ֆիզիկական տանջանքները: Բայց նա համբերութեամբ դիմանում էր այդ տանջանքներին: Նա ինքն աշխատում էր յուսադրել իր ամուսնուն և բարեկամներին, և միայն իր կեանքի վերջին րօպէներում նա մահ էր կանչում, որպէս փրկութիւն սարսափելի տանջանքներից:

—«Nordd. Allg. Zeitung» լրագրում տպվեցաւ մի յօդուած ֆրանսիական մամուլի պատերազմական տրամադրութեան մասին. այդ առիթով, Բերլինի «National Zeitung» լրագիրը նկատում է, որ այդ յօդուածը թէ Գերմանիայում և թէ արտասահմանում խոր տպաւորութիւն գործեց և առիթ տուեց զանազան բացատրութիւնների: «Մենք հնարաւոր ենք համարում, ասում է լրագիրը,—բացասական պատասխան տալ այդպիսի անմիջական վտանգի գոյութեան մասին: Այդ կարծիքները յայտնելով, մենք հիմնվում ենք թէ այդ յօդուածի վրա, և թէ Եւրոպայի ժամանակակից քաղաքական դրութեան պայմանների վրա: Մեր կառավարչական օրգանն ինքն յայտնում է, որ խաղաղութեան պահպանելը քաղաքական բոլոր լրջմիտ գործողների ամենաբարձր նպատակն է: Եթէ Ֆրանսիային նախազգուշացնում են, այդ երևի, միայն խաղաղութիւնը պահպանելու համար են անում: Միւս կողմից, գաղտնիք չէ և այն, որ մամուլի կողմից եղած մշտական գրգռումների պատճառով, ժողովրդական կրքերը Ֆրանսիայում սաստիկ գրգռված են և որ այդպիսի պայմանների ժամանակ կարելի է եւրոպական խաղաղութիւնը պահպանող «պատերը» քանդվեն: Բայց, միայնակ Ֆրանսիան ինքն իրան չէ կարող եւրոպական խաղաղութեանը սպառնալ: Նա դրա համար չունի ոչ իրական զօրութիւն և ոչ էլ անձնավստահութիւն: Գործը ուրիշ կերպարանք կառնէր, եթէ Ֆրանսիան կարողանար մի զօրեղ դաշնակից ձեռք բերել: Միակ պետութիւնը, որի դաշնակցութեան վրա կարող էր յուսալ Ֆրանսիան, Ռուսաստանն է այժմ: Ռուսաստանում, անկասկած, մի կուսակցութիւն կայ, որ ցանկանում է պատերազմ Գերմանիայի դէմ, բայց ոչ Կայսր Ալէքսանդր III-ը, ոչ էլ նրա արտաքին գործերի մինիստրը չեն համակրում այդ կուսակցութեանը: Ապագան, ի հարկէ, նախատեսել չէ կարելի, բայց, յամենայն դէպս, պատերազմական կուսակցութիւնը չունի գերակշռող ազդեցութիւն:»

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Արդեօք պետութիւնը իր օրէնքներով պէտք է հովանաւորէ առեւտրական դասակարգը այն հիման վրա, որ ընդարձակ առեւտուրը նպաստում է ժողովրդական բարօրութեան զարգացման, կամ նա (պետութիւնը) պէտք է, ընդհակառակն, սահմանափակող միջոցներով ճնշէ ազգաբնակութեան այդ մասը, որովհետև առեւտրական դասակարգը, կենտրոնացնելով իր ձեռքում դրամական կապիտալներ, ճնշումն է գործում անշարժ կալուածներ և հողեր ունեցող ազգաբնակութեան մասի վրա: Այդ հարցին պատասխանելը այնպէս հեշտ չէ: Եւրոպայում կը գտնվեն վերջին կարծիքի համախոհները, նոյնպէս և այն տեսակ մարդիկ, որոնք երբէք չեն հաշտվի առեւտրի երկրորդական դրութեան հետ պետութեան տնտեսական կեանքում: Չինաստանը վաղուց արդէն վճռեց այդ հարցը: Վերոյիշեալ կարծիքներից երկրորդը, այն է առեւտրի ճնշումն, այդ երկրում պետական սկզբունք է դարձել և այնտեղ առեւտրի համար վնասակար գործողութիւնները ազգասիրական գործեր են համարվում: Աւստրիական ընդհանուր հիւպատոսը Գօնկօնգում, իր վերջին հաշուի մէջ, այդ առիթով ասում է հետևեալը. «Չինական հին մատենագիրների կարծիքով, առեւտուրը, որը անցնում է կեանքի պահանջներով գծագրված սահմաններից, համարվում է անբարոյական, ժողովրդի համար վնասակար, որովհետև նա (առեւտուրը) նպաստում է առանձին մարդկանց հարստանալուն, ի վնաս մեծամասնութեան, այն ինչ ամենաաղքատ դասն է կազմում պետութեան ազգաբնակութեան գլխաւոր մասը: Այդ պատճառով, չինական օրէնսդրութիւնը առեւտրին ուրիշ նշանակութիւն չէ տալիս, բացի այն, որ առեւտուրը միջնորդութիւն է արդիւնաբերողների և սպառողների մէջ և, հակառակ ուրիշ երկրների ձգտմանը՝ կարելույն չափ պաշտպանել և թեթևացնել առեւտուրը, Չինաստանում քաղաքական իմաստութեան սկզբունք է համարվում, որքան կարելի է, սահմանափակել առեւտուրը և ենթարկել նրան պետութեան վերահսկողութեանը: Այդպէս, օրինակ, մի օրէնք կայ, որով վաճառականները և արդիւնաբերողները պէտք է միմեանց մէջ յարաբերութիւն ունենան մակլէրի (միջնորդի) միջոցով, որին պետութիւնն է նշանակում, և կօնտրոլը ոչ թէ ապրանքների քանակութեան վրա է, բայց նրանց գների վրա, որպէս զի վաճառականները մենավաճառութեան ազդեցութեան տակ արուեստական կերպով չը բարձրացնեն ապրանքների գները: Սնանկացող վաճառականները Չինաստանում պարբերաբար ենթարկվում են փայտէ հարուածներին. առաջին ամսում, նայելով պարտքի մեծութեանը, նրանց տալիս են 10-ից մինչև 30 հարուածներ, հետևեալ ամսում հարուածների թիւը տասով է աւելանում և այլն, բայց ամսական 60 հարուածից աւելի չէ լինում: Այդպէս են հիւրասիրում սնանկացողին մինչև պարտքի հատուցումն:

* * *

Մամուլի տակից դուրս եկաւ, «Новости» լրագրի խօսքերով, Կարլա Սերենայի նոր գիրքը «Hommes et choses en Perse» (Մարդիկ և գործերը Պարսկաստանում) վերնագրով: Այդ գրքի հեղինակի խօսքերով, երկիրը գեղեցիկ է, բնակիչները բարի և հիւրասէր են. այնտեղի քրիստոնեաները (հայերը) սիրելի և քաղցրաբարոյ են. նրանք պարապում են առեւտրով և արդիւնաբերութեամբ. որովհետև նրանք չեն ձգտում քաղաքական ազդեցութիւն ունենալ երկրի վրա, այդ պատճառով նրանց ազատ են թողնում պարապել իրանց գործերով: Մահմետականները նոյնպէս, չը նայելով իրանց ֆանատիկոսութեանը և տգիտութեանը, շատ քաղաքավարի են օտարազգիների հետ: Պարսկական կանայքը ծխախոտներ են ծխում և հրջում են կարճ շորերով: Կանայքը առանց դուլպաների են մանգալի, հողաթափներով, որոնք երբեմն ծառայում են նրանց որպէս պաշտպանողական միջոց իրանց վիրաւորող տղամարդկանց դէմ: Այնու ամենայնիւ, պարսիկները շատ քաղաքավարի են կանանց վերաբերութեամբ, դատելով այն անուններից, որ նրանք տալիս են նրանց. «ցերեկեան աստղ, մարգարտեայ փունջ, առաւօտեան աստղ, ալէքսանդրեայ վիզ, սրտի ուրախութիւն»: Պարսիկները ամենաբաղդաւոր մարդիկ կը լինէին, եթէ որ նրանք լաւ վարչութիւն ունենային: Դրա մասին կարելի է դատել հետևեալ փաստերով. ամեն անգամ, երբ պարսից շահը տեղեկացնում է մի որ և է նահանգին իր գալու մասին, իսկոյն բնակիչները փախչում են նահանգից, եթէ որ նրանք ժամանակ և միջոցներ ունեն: Բնակիչների այդ հեռանալու պատճառը այն է, որ նրանք պարտաւոր են իրանց հաշւով պահպանել շահին ուղեկցող սվիտան և զօրքերը: Երկրորդ, երբ 1873 թուին շահը պատրաստվում էր Եւրոպա գնալու համար, Իսպահանի գիւղի մի քանի գիւղօրներ ներկայացան նրան և խնդրում էին, որ նա ֆինանսների մինիստրին հրամայի վճարել իրանց ռոճիկը, որ նրանք երեք տարի շարունակ չէին ստանում: Շահը այդ գիւղօրներին ապստամբների տեղ ընդունեց և հրամայեց կալանաւորել նրանց, իսկ նրանցից տասին մահուան պատժի ենթարկել: «Ո՞րպիսիներին,—հարցրեց ատրիճանաւորը, խորը գլուխ տալով շահին: —«Հասակով ամենաբարձրերին», պատասխանեց շահը: Եւ նրա հրամանը կատարվեցաւ:

* * *

Սեպտեմբերի 6-ին Պիւի մէջ (Ֆրանսիայում) կը բացվի Լաֆայէտի արձանը: Հանդիսին ներկայ կը լինեն ներքին գործերի մինիստրը, զինուորական մինիստրը, ամերիկական դեսպանը Փարիզում, հանրապետութեան նախագահի ներկայացուցիչը և բազմաթիւ ամերիկացիներ: Այդ առաջին արձանն է, որ կանգնեցնում են Ֆրանսիայում Լաֆայէտին:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵՆԻՑ

ԿՈՊԵՆՀԱԳԵՆ, 22 օգոստոսի: Թագաւոր կայսրի կոպենհագեն մնալու առիթով քաղաքը մտադիր էր հանդէսներ կազմել, բայց դանիական թագաւորը տեղեկացրեց քաղաքային վարչութեանը, որ Ռուսաց կայսրը կամենում է այստեղ հանգստանալ:

ԲԵՐԼԻՆ, 22 օգոստոսի: Երէկ երեկոյեան Շտեգլիցի մօտ Բերլինից եկող երկաթուղու գնացքը ջարդեց ճանապարհորդներին, որոնք ուղղակի գծից մտադիր էին Բերլին տանող գնացքը նստել: Սպանվածների և վիրաւորվածների թիւը դեռ յայտնի չէ, բայց կարծում են որ քառասունից աւելի է:

ՓԱՐԻԶ, 22 օգոստոսի: Փարիզի դուքսը հրաժարվեցաւ ուղեկցել կոմս Շամբօրի մարմինն Գօրիցա: Հանրապետական լրագիրները այդ հանգամանքը համարում են անհամաձայնութեան նշան միապետականների և օրինականների մէջ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 19 օգոստոսի: Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 95 ր. 87 կ., երկրորդ 94 ր. 12 կ., երրորդ 94 ր. 50 կ., չորրորդ 93 ր. 75 կ., հինգերորդ 94 ր., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 215 ր. 75 կ., երկրորդ 211 ր. 50 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 92 ր. 12 կ., երկրորդ 92 ր. 12 կ., երրորդ 92 ր. 12 կ., ոսկի 8 ր. 32 կ.: Ռուսաց 1 ռուբլ Լօնդօնի վրա արժէ $23^{13}/_{16}$ պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա $203^{1}/_{4}$ մարկ, Փարիզի վրա $251^{1}/_{4}$ ֆրանկ: Բօրսայի տրամադրութիւնը ամուր է:

գործառնութիւնը դառնում է Standard-Oil-Company. Andrews-ը արդէն դուրս է եկել ընկերութիւնից և մի քանի միլիոնի տէր է, իսկ Rokefeller-ը «ընկերութեան» գլխին կանգնած մինչև այժմ էլ գործում է... Բայց դառնանք բուն խնդրին:

1871 թւին լուր է տարածվում նաւթային գաւառներում թէ մի ոք ձգտում է գերազոյն ազդեցութիւն ունենալ նաւթային գործի մէջ: Բայց թէ ով է այդ անձը և ինչ միջոցներով է կատարելու այդ—ոչ մի հետք սկզբում չեն կարողանում գտնել: Վերջում յայտնվում ի հարկէ թէ որտեղից է դուրս եկել այդ ծուխը... Րօկֆելլերի կորովամտութիւնը երևում է այն հանգամանքից, որ գործի հենց սկզբում նա բանը պարտ ու պատշաճ կողմից է բռնել. նա միանում է երկաթուղիների հետ: Արևմուտ-արևելեան trunk-lines—արմատային գծերից երեք երկաթուղիներ բեռնակրում էին նաւթը նաւթային գաւառից դէպի արևելեան նաւահանգիստները: Րօկֆելլերը ներկայացնում է նրանց կապակցութեան առաջարկութիւններով, բայց ոչ թէ որպէս գործարանատէր Կլեվելանդում, այլ մի ինչ South-Improvement-company (հարաւային-կատարելագործութեան ընկերութեան) կողմից, որի բուն՝ իսկական գործերը, հարկաւոր է ասել,—ոչ ոքի յայտնի չեն: Եթէ նա յայտնէր իր ով լինելը, անկերև է որ ուշադրութիւն չը պիտի դարձնէին նրա վրա, որպէս երրորդ՝ չորրորդ կարգի գործարանատիրոջ վրա... Այսպէս թէ այնպէս 1872 թւին երկաթուղիները ընդունում են այդ կատարելագործութեան ընկերութեան առաջարկած պայմանները: Երկաթուղիները պարտաւորվում են «մինչ, որքան որ թոյլ է տալի օրէնքը, գործել South-Ymprovement-ընկերութեան հետ՝ նրա գործերը պաշտպանելու համար ամեն տեսակ վնասուկորուստներից, որք կարող են ծագել նրա հակառակորդների մրցութիւններից»: Այս նպատակով «ընկերութիւնը» պիտի ստանայ սակագնի զիջումն: Այդ զիջումն կախում պիտի ունենայ ընդհանուր սակագնից, այնպէս որ,—երբ ընդհանուր բեռնակրութեան վարձը կը բարձրանայ կամ վայր կընկնի, նոյն իսկ չափով պիտի փոփոխվի և «ընկերութեան» համար սահմանեալ սակագինը: Այդ բաւական չէ. երկաթուղիները պարտաւորվում են «որ եթէ Improvement-ընկերութիւնը հարկաւոր տեսնի փոփոխելու բեռնակրութեան վարձը, թէ բարձրացնելով և թէ ցածրացնելով՝ ինչպէս ընկերութեան շահը կը պահանջի, երկաթուղիքը պարտաւոր են իրանց կողմից համապատասխան փոփոխումն տալ ընթացիկ հասարակային սակագնին...» Այս կապակցութեան մէջ Improvement ընկերութիւնը անուանում է իրան՝ ընկերութիւն, որ «կարգադրված է և գոյութիւն ունի Պենսիլվանիայի օրէնքներին համաձայն», լռութեամբ անցնելով այն կէտը թէ՝ որպիսի գործերով է նա պարապած, սակայն՝ նրա միակ պարտաւորութիւնն է որքան որ կարելի է մեծագումար քանակի նաւթ և կերոսին հասցնել երկաթուղիներին բեռնակրութեան համար: Բայց ինչքան էլ գաղտագողի էր կատարած այս կապակցութիւնը, այնուամենայնիւ այդ լուրը տարածվում է և մեծ վրդովմունք ու աղմուկ է բարձրացնում գործարանատէրերի և արդիւնաբերողների մէջ: Երբ որ իմացվում է թէ՝ մի ընկերութիւն մենավաճառական արտօնութիւններ է ձեռք բերել, իսկոյն «սրտմտութեան միտինգներ» են կազմվում, բողոքելով այդ ապօրինի գաղտածածուկ ընկերութեան դէմ և պատգամաւորներ են ուղարկում Հարրիս Բուրգի օրինական ժողովը: Այստեղ խնդիրը կշռադատելու ժամանակ յայտնվում է, որ այդ Improvement ընկերութիւնը ոչ գործարաններ ունի և ոչ նաւթահորեր, ուրեմն՝ նա չէ լիացնում այդ տեսակ ընկերութիւնների կազմվելու օրէնքի պահանջները և հետևաբար նրա արած կապակցութիւնը երկաթուղիների հետ եղծանվում է: Այսպէս ի դերև են դուրս գալի Improvement-ի առաջին ձգտումները: Բայց Րօկֆելլերը չէ յուսահատվում. նա առաջ է գնում իր երկու գործարանները, կցորդում է սրանց իր համանուն ազգակցի գործարաններն Կլեվելանդում և Պիտտսբուրգում, անուանում է նոր ֆիրման Standart-Oil-Company ու վերանորոգում երկաթուղիների հետ Improvement-ընկերութեան պայմանները և անշուշտ՝ դարձեալ գաղտնի: Բանը բանից անցած է լինում, երբ կրկին անգամ յայտ է գալի այդ դաշնակցութիւնը: Այս դաշնակցութեան հետևանքը այն է լինում, որ մի կարճ ժամանակից յետոյ ոչ մի գործարան չէ կարողանում արդէն մրցել Standard-ի գործարանների հետ: Երկար ժամանակ չէին կարողանում հասկանալ թէ այս Standard-ը ինչպէս է կարողանում շարունակել գործերը, և աւելի զարմանք էր բերում այն հանգամանքը, որ «ընկերութիւնը» բացի վնաս գործելուց՝ արիութիւն է ցոյց տալի՝ սկսում է գնել դադրեցրած գործարանները: Կարծում էին թէ նա գահավէժ բերմամբ է գործում, թէ շուտով պիտի տեսնեն նրա անկումն, թէ նա շուտով պիտի սնանկանայ... Այս տեսակ թեթևամիտ մարգարէութիւնների հակառակ Standard-Oil-ընկերութիւնը չէ անցնում երկու տարի տէր է դառնում համարեա թէ ամեն գործարաններին, քմահաճ համբերատարութիւն ցոյց տալով դեռ եւս բանող՝ իր մի քանի աննշան հակառակորդներին: Այսպիսի հետևանք է ունենում երկաթուղիների առանձին սակագինը Րօկֆելլերի նաւթի համար:

Դարձեալ երկաթուղիների սակագնի շնորհիւ՝ նաւթանցքները Standard-Oil-ընկերութեան համար յափշտակութեան երկրորդ առարկան են լինում: Կրկին դարանակալութիւն...Պիտտսբուրգի և Կլեվելանդի այն գործարանները, որոնք Standard-ին էին պատկանում և որք գտնվում էին նաւթային գաւառից դուրս՝ նոր առանձնաշնորհութիւն են ստանում երկաթուղիների սակագնի վերաբերութեամբ, և այն է՝ բեռնակրութեան վարձից յետ են ստանում յայտնի տոկոս, որը համապատասխանում էր նաւթանցքների սակագնին,—ուրիշ խօսքով՝ նաւթը հորերից ձրիաբար էին ստանում: Սրանից յետոյ խողովակատէրերին վերջին հարուածը հարկաւոր էր տալ. մի գեղեցիկ օր երկաթուղիները յայտարարում են թէ նրանք սակագնի զիջումն կանեն այն նաւթի համար, որք կը ստացվեն United-Pipe-line ընկերութիւնից (միացեալ խողովակների գծեր), և ի հարկէ ոչ այդքան պարզ, սակայն հետևանքը այս է լինում... Նշանակենք նաև այն հանգամանքը, որ այդ ընկերութեան գլխաւորները մասնակից էին Standard-Oil-ընկերութեան արդիւնքին...Վերջ ի վերջոյ խողովակատէրերի գլխին այն ջուրն է մաղվում, ինչ որ մաղուեց գործարանատէրերի գլխին: Եւ 1876 թւից սկսած՝ Standard-ընկերութիւնը բոլորովին միահեծան իշխանի հակումներ է արտայայտում նաւթային գործի մէջ: Բայց անբաժան իշխելու համար հարկաւոր էր նաև երկաթուղիները հպատակացնել իր կամքին—այդ յաղթանակն էլ տանում է, ինչպէս կը տեսնենք հետևեալ յօդուածում:

Գաս. Ե.

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

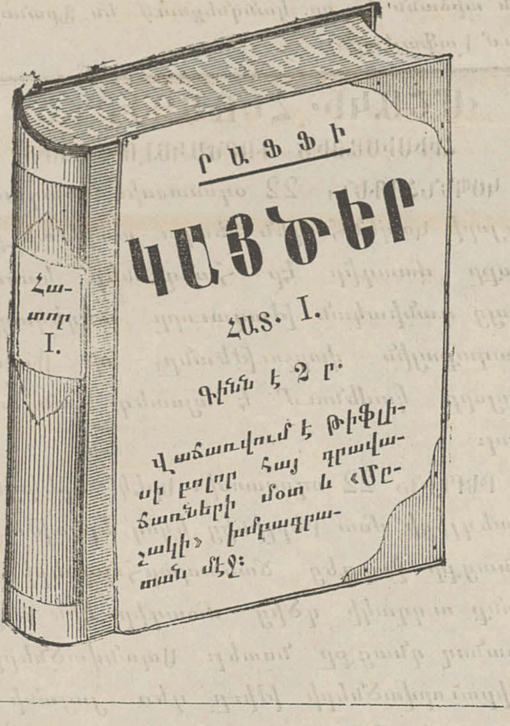

„ԱՂԲԻՒՐ"

Կէս տարվայ բաժանորդագրութիւնը շարունակվում է:

Կէս տարվայ բաժանորդները կը ստանան նաև №№ 4—6, որովհետև Հարֆիլդի կենսագրութիւնը, որ շարունակվելու է հետևեալ համարներումն էլ, սկսուել է տպագրուել № 4-ից:

Կէս տարվայ բաժանորդագինը 2 րուբլի է: Պօլսում «Աղբիւրին» կարելի է ստորագրուել «Բուրաստան Մանկանց» հանդիսի խմբագրատանը:

«ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԳՐՔԵՐԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ»

Հրատարակութեամբ լոյս տեսաւ և վաճառվում է Թիֆլիսի հայգրավաճառների մօտ ընտիր մատենագիրք՝

«ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»

524 երեսից բաղկացած: Գինն է 1 րուբլի: Օտարաքաղաքացիք կարող են դիմել նա և վարչութեան գրասենեակը, այս հասցէով. Въ Правленіе Тифлисскаго общества изданія армянскихъ книгъ». Фрейлинская улица, домъ С. Корганова, № 4.

ՊԱՍՏԱՌ (օբոյ) ՏԱՐՆՕՊՕԼ եղբայրների գործարանական **ՊԱՀԵՍՏԻ** մէջ:

Լօրիս-Մէլիքօվսկայա փողոց, տ. Զուբալօվի, Հոգևոր սեմինարիայի հանդէպ:

Ստացված է մեծ քանակութեամբ ՊԱՍՏԱՌ (օբոյ) 12 կօպէկից մինչև 5 րուբլ ՐՈՒԼՕ:

Քանակութեամբ գնողներին ԶԻՋՈՒՄՆ կը լինի:

12—25

Դուրս եկաւ մամուլի տակից և վաճառվում է ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ և ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՆԵՐՈՒՄ և „ՄՇԱԿԻ" ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԴՐ. ԱԻ. ԱՐԱՍԽԱՆԵԱՆՑԻ Քաղաքատնտեսական դասախօսութիւնների առաջին տետրը՝ ԱԶԳԱԲՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ և ԱԶԳԱԲՆԱԿՉԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ:

Գինն է 40 կ.: Վերը յիշած տեղերում կարելի է ստորագրվել նաև բոլոր եօթը դասախօսութիւնների համար 1 ր. 50 կոպէկով:

Փնտռում եմ ՀԱՇԻՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՄԲ պարապելու ՏԵՂ կրկնակի իտալական և հասարակ մեթօդայով ՀԱՅՈՑ կամ ՌՈՒՍԱՑ լեզուներով ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ 7 ժամից յետոյ ԶԱՓԱՒՈՐ ռոճիկով: Հասցէս Զուբալովի քարվանսարայ, Գասպարեանցի մագազինում: Նոյնպէս սովորեցնում եմ աշակերտներին ամեն ժամանակ:

Սմբատ Գեատատարեանց

ԵՐԿԱԹԷ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ

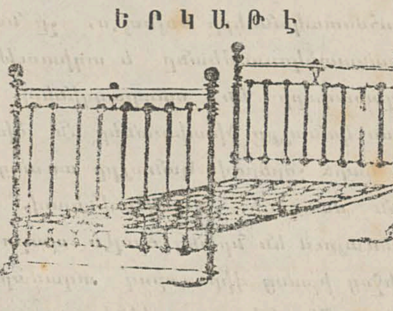

ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐ

Մի հոգու համար 8 րուբլուց, երկու հոգու համար 14 ր., մահիճներ ծովային խոտով լցված 6—9 ր. ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԷՋ:
Նոյն տեղը մեծ քանակութեամբ ԱՄԱՆՆԵՐ, դանակներ պատառաքաղներ և երկաթէ ԳՐԻՉՆԵՐ, կողպէքներ, թերխ, տղամարդկերանց և կանանց ԹԱՄԲԵՐ, մատուցարաններ, ԿԼԷՕՆԿԱ, րէվօլվերներ, ՀՐԱՑԱՆՆԵՐ, ալբօմներ, կոնֆեկտներ, ԹԷՅ 1-ին հունձի և այլն 25% աւելի լաւ և էժան քան թէ ուրիշ տեղ:

78—100

ՄԻ ՕՐԻՈՐԴ, որ աւարտել է իր ուսման ընթացքը ռուսաց օրիորդական գիմնազիայում և պարապել է հայոց ուսումնարաններում ՉՈՐՍ ՏԱՐԻ ուսուցչուհութեամբ թէ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԻԶՈՒՄ և թէ ԿՐԹԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ,—ցանկանում է գաւառական քաղաքներից մինում ուսուցչուհութեամբ պարապել: Պայմանների մասին դիմել պ. Զ. Գրիգորեանցի գրախանութը:

3—10

ԳԼՕԲՈՒՍԻ ԳՐԻՉՆԵՐ

Որոնցով կարելի է գրել ամենակոպիտ թղթի վրա:

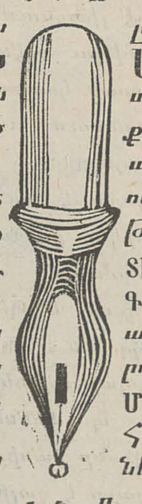

Միակ գործակալութիւն ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹ: Նոյն տեղը կան ամեն տեսակ ձեռագրերի համար մեծ քանակութեամբ ԳՐԻՉՆԵՐ ամեն ձևի 25% էժան քան թէ ուրիշ տեղ: Կան նոյնպէս ԹԱՆԱՔներ, գմուռ, ՄԱՏԻՏՆԵՐ, քարեդրիչներ, պենալներ, ԳՐՉԱԿՈԹ, ծխախոտի քսակամաններ, ՆԵՐ, ածելիք, ՄԿՐԱՏներ, ԲԱՋԿԱԹՈՌոցներ, խալիչաբարկու կախելու ՄԱՀՃԱԿԱԼ, վեՏԻՆԵՐ, վզգօտի համար իրեր, ԳՕՆեր, ՄԱՏՈՒՑԱՐԱՆՆԵՐ, բրիտանական մետալից իրեր, ԼԱՄՊԵՐՆԵՐ, գդալներ, ԲԱԺԱԿՆԵՐ, Ջրամաններ, երես լուանալու ամաններ, ֆիլտրա, կրանշվոցներ, այգու մկրատներ, շորի շչեօտկա-գլխի, երկաթէ թելերից, ձիու համար: Մակենտօշներ: Բժշկական թուղթ վատերկլօզետի համար և այլն և այլն:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹ:

35—100

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ից ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ ԲԱՑՈՒԵԼՈՒ Է

ԼԵՒՈՆ ԹԻՒՍԻԿԵԱՆՑԻ ՊՐՕԳԻՄՆԱԶԻԱՆ

Ընդունելութիւնը սկսվում է Օգոստոսի 15-ին. երեխայք ընդունվում են՝ գիշերօթիկ և երթևեկ. մանրամասն պայմանները կարելի է իմանալ ինքաքանչիւր օր պրօգիմնազիայում, Թարխանօվսկի փողոցի վրա ՆԱՀԱՊԵՏ ՄԵԼԻՔՕՎԻ տանը:

6—10

ԹՈՅԼՏՈՒՈՒԹԵԱՄԲ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՎԵՐԱՏԵՍՉԻ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ ԹԻՖԼԻԶՈՒՄ

Սօլօլակի և Բոդբեկովսկի փողոցների անկիւնում, Ալէքսանդր Դորղանեանցի տանը, № 21

Առևտրական կուրսերի նպատակն է մասնագիտական առևտրական կրթութիւն տալ այն երկու սեռի անձանց, որոնք որ կամենում են իրանց վաճառական գործունէութեանը նուիրել:

Կուրսերը կունենան երկու բաժին՝ մեծագոյն միամեայ դասընթացքով և փոքրագոյն երկամեայ դասընթացքով:

Աւանդելի առարկայք սոքա են՝ 1) Առևտրական Տնտեսութիւն, 2) Առևտրական Թուաբանութիւն, 3) Հաշուապահութիւն, 4) Առևտրական Թղթակցութիւն և 5) Առևտրական Կանոնադրութիւն:

Տարեկան վարձը մեծագոյն բաժանման համար 125 րուբլի է. իսկ փոքրագոյնի համար 75 ր.:

Կուրսերի մանրամասն կանոնները և ծրագիրը թէ ռուսերէն և թէ հայերէն լեզուով կարելի է ստանալ ձրիապէս հիմնադրի բնակարանումը, եղբարց Ծովիանովների առևտրական տան գրասենեակում և „Մշակ" լրագրի խմբագրութեան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք նոյն կանոնները և ծրագիրը ստանալու համար պէտք է դիմեն բացառապէս հիմնադրին վերոյիշեալ հասցէով:

Ընդունելութիւնը ցանկացողների համար լինում է ամենայն օր 6 ժամից մինչև 8 կէսօրից յետ: Նոյն ժամանակամիջոցում կարելի է հիմնադրից բացատրութիւն ստանալ կուրսերին վերաբերեալ բոլոր հարցերի մասին:

Հիմնադիր „Առևտրական կուրսերի" Ս. ՄԱՆՈՒԻԼԵԱՆՑ

Աշակերտների ընդունելութիւնը կը շարունակուի միայն մինչև 15-ն սեպտեմբերի:

8—15 (2)

Մ. Ն. ՏԷՐ-ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ ՊԱՀԵՍՏ

ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՄԱՆՐԱԾԱԽՍ

ԱՐՄԵԱՆՍԿԻ ԲԱԶԱՐ, ԿԱՏՕԼԻՉԵՍԿԱՑԱ ՓՈՂՈՑԻ ԱՆԿԻՒՆ, ՏՈՒՆ № 13

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԿԱՐԱՍԻՔ, զանազան աթոռներ 35 րուբլուց դիւժինը, բազկաթոռներ 6 ր., դիվաններ 12—25 ր., կաչելի, մանկական աթոռներ և այլն: ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐ, ճանապարհի մահճակալներ, պահարաններ, ծալվող սամօվարներ: Չեմօդաններ 2 ր. 75 կ.—26 ր., սակվօյաժ ձեռքի և ուսից կախելու, ճանապարհի սումկաներ, ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ ԱՐԿՂԵՐ 5 ր. 50 կ.—30 ր.:

Սամօվարներ, խոհանոցի պղնձէ ամաններ, կօֆէյնիկ, թէյամաններ, ութօներ և աղալու գործիք, գերմանական էմալով ամաններ, ԵՐԵՍ ԼՈՒԱՆԱԼՈՒ ՄԱՐՄԱՐԻՕՆԻ ամաններ 40 ր., երես լուանալու պղնձէ և ժեստի ամաններ:

ՊԱՏԻ ՀԱՅԵԼԻՆԵՐ 9 ր., տուալէտի հայելիներ 2 ր. 40 կ.—13 ր., զանազան մետալների մոմակալներ 1 ր.—15 ր., սեղանի գդալներ 4 ր. 50 կ. և թանդ, թէյի գդալներ Ֆրաժէի, մելխիօրի, լեհական և բրիտանական արծաթից աւելի էժան, քան թէ ուրիշ տեղ, դանակներ, պատառաքաղեր 2 ր.—26 ր.:

ՎԱՐՇԱՎԱՅԻ ԿՕՇԻԿՆԵՐ կանանց և մարդկերանց, հովանոցներ կանանց և մարդկերանց, ռուսական և անգլիական պողպատէ և երկաթէ դանակներ, յայտնի գործարաններից, 10,000 հատ անգլիական և գերմանական կողպէքներ 10 կ. և աւելի:

ՐԷՎՕԼՎԵՐՆԵՐ զանազան տեսակի 3 ր. 50 կ.—35 ր., պատրոններ րէվօլվերների համար, հրացան 6 ր. և աւելի, զանազան վեշալկաներ, կեռիքներ: Անգլիական և ամերիկական կլեօնկա 50 կ.—2 ր. արշինը:

Մշտապէս ունեմ 10,000 ֆ. ԹԷՅ Պօպօվ եղբայրների, կաֆէ ՄԻԽԵԼՍՕՆԻ, թէյի համար խմորեղէն էյնեմի, ՐԷՅՆԳԱՐԴԻ սիգարներ, հոտաւէտ ջուր (Օդըկօլօն) ծխվող փոշիք, պուդրա, գլիցերինի սապօն և այլն, աւելի էժան քան թէ ուրիշ տեղ:

ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ գալանտէրէյի զանազան ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ, ծխախոտի արկղ, դրամարկղ, քսակներ, սանդրներ, շապիկներ, լայկի ձեռնոցներ կանանց, զինուորական զամշի ձեռնոցներ, գարուս, թելեր, բրօնզի և մարմարիօնի թանաքամաններ, մոխրամաններ, գրիչներ, մատիտներ, գրչակոթեր, սուրգուչ, փօստի թուղթ, ծրարներ և այլն:

ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ խցաններ (պրօբկա) հանքային ջրերի, գարեջրի, գինու և դեղատան ապրանքների համար, նոյնպէս և ուրիշ առարկաներ:

Վերև յիշված բոլոր առարկաները ունեմ մեծ քանակութեամբ և ստանում եմ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ և ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ գործարաններից անմիջապէս:

Առևտրականներին զիջումն և առանձին պայմաններ:

Օտարաքաղաքացիք կարող են դիմել. Тифлисъ. М. Н. ТЕРЪ-НИКОГОСОВУ.

41—100

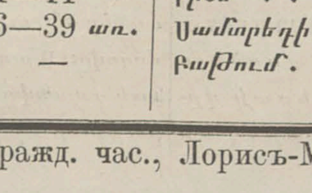

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՒ ԳՆԱՑՔՆԵՐ

ճանապարհորդների գնացքներ Բաթումի և Բագուի մէջ

Կայարան	Գալիս է	Գնում է	Կայարան	Գալիս է	Գնում է
	ժամ. րոպէ.	ժամ. րոպէ.		ժամ. րոպէ.	ժամ. րոպէ.
Բաթում . .	—	8— „ առ.	Բագու . . .	—	10—23 առ.
Սամտրեդի .	12— 2	12—18	Գանձակ . .	12—20	12—48 գիշ.
Րիօն . . .	1— 9	1—22	Թիֆլիս . .	7—49	8—31 առ.
Սուրամ . .	6— 8	6—11 երեկ.	Գօրի . . .	10—56	11— „
Միխայլօվօ .	6—23	6—33	Միխայլօվօ .	12—26	12—46
Գօրի . . .	7—53	8— 2	Սուրամ . .	12—58	1— 1
Թիֆլիս . .	10—25	11—11	Րիօն . . .	5—54	6— 9 երեկ.
Գանձակ . .	6—20	6—39 առ.	Սամտրեդի .	7— „	7—20
Բագու. . .	8— 8 երեկ.	—	Բաթում . .	11—21 երեկ.	—